УДК 796.011.3

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНИМ БАГАТОБОРСТВОМ НА РОЗВИТОК ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ВОЇНІВ

Владислав Откидач[1], Микола Корчагін[2], Наталія Москаленко[3], Артур Одеров[4], Віталій Золочевський[1], Євген Куришко[1], Уляна Шевців[5], Сергій Маняк[2], Олег Небожук[4], Олег Первачук[4]

[1]Харківський національний університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба, Харків, Україна, boboklass@ukr.net;
[2]Інститут підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Київ, Україна, fomakolya75@gmail.com;
[3]Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, Дніпро, Україна, moskalenkonatali2016@gmail.com;
[4]Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів, Україна;
[5]Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, Україна, stroyova@ukr.net

https://doi.org/10.29038/2220-7481-2023-01-64-70

Анотації

Актуальність. Сучасний рівень розвитку фізичної підготовки та вимоги, які вона висуває до людини, котра розвивається, вимагають максимальної мобілізації фізичних і психічних сил захисника, професійної підготовки для успішного виконання завдань за призначенням. Відомо, що військово-спортивні багатоборства забезпечують ефективний розвиток необхідних фізичних якостей, що в подальшому застосовуються під час виконання завдань за призначенням. Військово-спортивні багатоборства є ефективним засобом фізичного розвитку основних фізичних якостей і навчання навичок самооборони, а також забезпечують здатність швидко реагувати на раптово мінливу обстановку, набуття впевненості та рішучості у власних силах. Саме тому вони повинні органічно поєднуватися з традиційними засобами фізичного виховання майбутніх спеціалістів у справі формування військово-професійної фізичної культури особистості. У статті досліджено корекцію ситуативної характеристики діяльності, яка полягає в невизначеності її результату та можливих несприятливих наслідків у випадку неуспіху курсантів вищих військових навчальних закладів. ***Мета роботи*** – дослідити вплив занять військово-спортивним багатоборством на показники професійно важливих психологічних показників курсантів закладів вищої освіти. ***Методи –*** аналіз наукової та методичної літератури, психодіагностичне тестування, методи математичної статистики. ***Результати.*** До дослідження залучено 74 курсанти контрольної групи, які навчалися за чинною системою фізично підготовки, та 47 курсантів експериментальної групи, котрі займалися в секції військово-спортивного багатоборства. Вік досліджуємих – від 17 до 26 років. У ході експерименту проведено дослідження показників ступеня готовності до ризику. Протягом експерименту в курсантів ЕГ відбулося статистично достовірне покращення середніх значень цього показника ($p<0,05$). ***Висновки.*** За результатами дослідження відбулося покращення показників готовності до ризику. Це свідчить про доцільність використання засобів військово-спортивного багатоборства для корекції психологічних показників здобувачів вищої військової освіти.

Ключові слова: військово-спортивне багатоборство, психологічний стан, курсанти.

Vladyslav Otkydach, Mikola Korchagin, Nataliia Moskalenko, Artur Oderov, Vitalii Zolochevskyi, Yevhen Kuryshko, Uliana Shevtsiv, Serhii Maniak, Oleh Nebozhuk, Oleh Pervachuk. The Influence of Occupiing Military Sports Multi-Wrestling on the Development of the Main Indicators of Warriors. The modern level of development of physical training and the requirements it puts forward for a developing person require the maximum mobilization of the defender's physical and mental forces, professional training for the successful completion of assigned tasks. It is known that military and sports all-arounds ensure the effective development of the necessary physical qualities, which are later used in the performance of assigned tasks.

Military sports all-around are an effective means of physical development of basic physical qualities and training in self-defense skills, as well as provide the ability to quickly react to a suddenly changing situation, gaining confidence and determination in one's own strength. That is why they should be organically combined with traditional means of physical training of future specialists in the matter of forming the military-professional physical culture of the individual.

The article is devoted to the topical issue of correcting the situational characteristics of the activity, which consists in the uncertainty of its outcome and possible adverse consequences in case of failure of cadets of higher military

ISSN 2410-2156 (Online), ISSN 2220-7481 (Print)
Ця стаття відкритого доступу на умовах CC BY-NC 4.0

educational institutions. The purpose of the work is to investigate the influence of military-sports all-around training on indicators of professionally important psychological indicators of cadets of higher military educational institutions. ***Methods*** – analysis of scientific and methodical literature, psychodiagnostic testing, methods of mathematical statistics. The results. The study included 74 cadets of the control group, who studied according to the current system of physical training, and 47 cadets of the experimental group, who were engaged in the military-sports all-around section. The age of the subjects is from 17 to 26 years. In the course of the experiment, a study of indicators of the degree of readiness for risk was carried out. During the experiment, there was a statistically significant improvement in the average values of this indicator among EG cadets ($p<0,05$). ***Conclusions.*** According to the results of the study, there was an improvement in indicators of readiness for risk. This testifies to the expediency of using the means of military-sports all-around to correct the psychological indicators of those who have obtained a higher military education.

Key words: military-sports all-around, psychological state, cadets.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років в умовах бойових дій на території України постала нагальна потреба в корінних змінах в освітніх програмах вищих військових навчальних закладів, оскільки реальна практика ведення бойових дій постійно змінюється, тактика дій підрозділів, озброєння й військова техніка вдосконалюється шаленими темпами. Зміна воєнно-політичної обстановки у світі, поява нових зразків озброєння, новітні підходи до ведення бойових дій, постійна гонка озброєнь вимагають від органів військового управління постійної зміни підходів до вдосконалення підготовки військових професіоналів, підвищення вимог до їх фізичної та психічної готовності до виконання завдань за призначенням.

Ураховуючи особливості участі підрозділів Збройних сил України у військових операціях та досвід ведення бойових дій, вважаємо, що все більшого значення набуває психофізична готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням, у формуванні якої основну роль відіграє спеціальна фізична підготовка [18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна діяльність військовослужбовців характеризується тривалою дією значної кількості стресогенних психотравмувальних факторів. Значний рівень вітальної небезпеки, напружений робочий цикл, умови праці та побуту дають підстави віднести діяльність військовослужбовців за важкістю й напруженістю трудового процесу до робіт середньої важкості та важких, а за шкідливістю й небезпекою факторів виробничого середовища – до IV класу небезпеки (екстремальних) [14].

Нині психологічна підготовка в Збройних силах перебуває на етапі становлення; недостатня кількість спеціалістів із психологічної підготовки не дає змоги належно досягти відповідного результату, натомість спеціальна фізична підготовка уможливлює забезпечення формування й зміцнення психофізичної підготовки військовослужбовці для якісного виконання бойових завдань.

Психологічна підготовка – комплекс заходів психологічно-педагогічного характеру, спрямованих на формування, підтримку та розвиток професійно важливих психологічних і моральних якостей, внутрішнього самоконтролю в конфліктних ситуаціях, комунікативної культури, психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, позитивної мотивації до вибору безпечних технологій виконання службових завдань [2; 21].

Психологічна підготовка до виконання конкретного завдання – це вплив на особистість, групу з метою налаштування на його виконання й створення суб'єктивних умов для ефективного використання та прояву знань, навичок, умінь, здібностей, інших якостей у процесі майбутньої діяльності [14; 16].

Науковці Д. О. Петров та В. М. Смирнов вивчали формування психологічної готовності військовослужбовців підрозділів спеціального призначення. Так, Д. О. Петров зазначив, що поетапне комплексне застосування комп'ютерних, тренажних, імітаційних і бойових методів впливу сприяє формуванню психологічної готовності співробітників підрозділів спеціального призначення до екстремальних умов [9; 15].

В. М. Смирнов установив, що ефективність професійної екстремально-психологічної підготовки залежить від її узгодження з комплексом службової, бойової й фізичної підготовки. За результатами його дослідження, він формулює критерії та показники екстремально-психологічної підготовленості [15].

О. В. Пристав досліджувала проблему формування й підтримки психічного стану курсантів військово-транспортного університету залізничних військ фізичними вправами. Вона розробила та експериментально перевірила авторську технологію морально-психологічного забезпечення діяльності спеціалістів залізничних військ. Основою стало поєднання ментального тренінгу, тренувань із

формування спеціальних навиків м'язової релаксації й виконання спеціальних дихальних вправ [13; 16; 17].

У зв'язку з цим, виходячи з концепції цілісності реакції організму, під час проведення досліджень стосовно оцінки сформованості готовності до ризику потрібно враховувати ці показники.

Мета дослідження – визначення впливу засобів військово-спортивного багатоборства на показники сформованості готовності до ризику курсантів вищих військових навчальних закладів.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводили в період із січня 2020 р. по вересень 2021 р. на базі Харківського національного університету Повітряних сил імені Івана Кожедуба й було спрямовано на визначення динаміки показників вираження схильності до ризику. В експерименті задіяли 47 курсантів експериментальної групи (ЕГ), які займалися в секції військово-спортивного багатоборства, дисципліна «Бойове двоборство», що включає в себе стрільбу з пневматичної зброї (гвинтівка або пістолет) та всестильовий бій із першого курсу протягом двох років, та 74 курсантів контрольної групи (КГ), які займалися за чинною системою фізичної підготовки. До всестильового бою включається шість видів програми, а саме: Б-1 (легкий контакт), Б-2 (дозований контакт), Б-3 (повний контакт без нанесення ударів колінами і ліктями), Б-4 (повний контакт із нанесенням ударів колінами та ліктями по корпусу), Б-5 (демонстрація техніки самозахисту), Б-6 (демонстрація формальних технічних комплексів).

Середній вік військовослужбовців до початку експерименту становив 17,76±2,14 років. Утворені групи курсантів пройшли перевірку на відсутність достовірної різниці показників психологічного стану до початку експерименту ($p>0,05$).

Для виконання завдань дослідження використано такі методи дослідження, як теоретичний аналіз, систематизація й узагальнення даних науково-методичних джерел і керівних документів, педагогічний експеримент, психодіагностичні та методи математичної обробки отриманих результатів.

Теоретичний аналіз, систематизація й узагальнення даних науково-методичних джерел і керівних документів застосовано для вивчення та аналізу інформації з питань спеціальної фізичної підготовки курсантів й особливостей організації занять у секції військово-спортивного багатоборства в години спортивно-масової роботи.

Педагогічний експеримент використовували для визначення впливу засобів військово-спортивного багатоборства на показники психологічного стану курсантів готовності до ризику.

Психодіагностичні методи дослідження передбачали визначення показників сформованості готовності до ризику за методикою Шуберта, які дають змогу оцінити ступінь готовності до ризику. Ризик визначали як дію навмання з надією на вдалий результат або як можливу небезпеку, як дію, учинену в умовах невизначеності. Висока готовність до ризику супроводжувалася низькою мотивацією до уникання невдач (захисту). Готовність до ризику прямо пропорційно пов'язана з числом допущених помилок. Дослідження також показали, що з віком готовність до ризику знижується; у більш досвідчених респондентів готовність до ризику нижча, ніж у недосвідчених; у жінок готовність до ризику реалізується за більш визначених умов, ніж у чоловіків; у військових командирів і керівників підприємств готовність до ризику вища, ніж у студентів; із ростом відчуженості особистості в ситуації внутрішнього конфлікту зростає готовність до ризику; в умовах групи готовність до ризику проявляється сильніше, ніж під час дій поодинці, і залежить від групових очікувань. Запропоновано відповісти на 25 питань щодо оцінки ступеня своєї готовності вчинити дії. Після надання відповідей на всі питання здійснювався підрахунок загальної суми балів відповідно до інструкції та проводилась інтерпретація результатів: менше 30 балів – занадто обережні; від -10 до +10 балів – середні значення; понад +20 балів – схильні до ризику.

Методи математичної статистики (одновимірний статистичний аналіз) використовували для доведення закономірностей, виявлених у процесі дослідження та перевірки гіпотез. Вірогідність розходжень оцінювалася за t – критерієм Стьюдента й вважалася статистично значущою за $p<0,05$.

Усі учасники нашого дослідження проінформовані про участь в експерименті та надали свою інформовану згоду на участь в експерименті. Дослідження проводилися та були виконані відповідно до етичних стандартів Гельсінської декларації.

Результати дослідження. Науковці стверджують, що завданням професійно-прикладної фізичної підготовки є не лише забезпечення фізичної готовності, але й розвиток та вдосконалення основних психологічних показників відповідно до профілю майбутньої професійної діяльності [7, 8, 19, 22].

Сучасні дослідження вітчизняних військових учених С. Романчука, А. Одерова, О. Гусака значно розширили поняття професійно важливих психофізичних якостей військовослужбовців. Під професійно важливими якостями військовослужбовців розуміють інтегральні психологічні й психофізичні здібності особистості, а також психічні та психомоторні властивості, що відповідають вимогам до професійної діяльності певного військового фахівця. На думку дослідників, основними професійно важливими психофізичними якостями військових професіоналів є схильність до ризику, нервова напруженість, пам'ять, увага, мислення, уява [4; 5; 10; 12].

Виявлено, що на початку експерименту статистично достовірних відмінностей ступеня готовності до ризику серед курсантів обох груп не виявлено ($p>0,05$). Протягом експерименту в курсантів ЕГ відбулося статистично достовірне покращення середніх значень цього показника ($p<0,05$). Потрібно зазначити, що, відповідно до оцінки готовності до ризику за методикою Шуберта, значення показника в діапазоні від 34 до 50 балів характеризує високу вираженість схильності до ризику в ситуаціях, пов'язаних не з шансом, а з навичкою [20; 23; 24]. Отже, результати оцінки ступеня готовності до ризику також засвідчили доцільність застосування експериментальної програми спеціальної фізичної підготовки для корекції психологічного стану курсантів, яка забезпечила реалізацію таких підходів до фізкультурної освіти:

- ✓ діяльнісний, що розвиває мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості на активно-позитивне ставлення до загальної фізичної культури, диференціацію з урахуванням індивідуальних особливостей курсантів і їх фізичного стану; контекстнісний, що передбачає створення умов для формування особистості курсантів у контексті їхньої майбутньої військово-професійної діяльності;
- ✓ системний, який забезпечує цілісну побудову системи фізичного виховання курсантів, що передбачає активну діяльність і взаємодію всіх суб'єктів виховання, взаємозв'язок усіх основних компонентів виховного процесу (завдань, змісту, методів, форм, засобів виховання та аналізу його результатів).

Під час розробки експериментальної програми спеціальної фізичної підготовки враховано такі компоненти, як мотиваційний, гносеологічний, фізичний, психологічний.

Результати визначення рівня готовності до ризику курсантів протягом експерименту представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Дослідження готовності до ризику курсантів протягом експерименту, *балів* ($\bar{x} \pm S$)

Період визначення	Експериментальна група (n = 45)	Контрольна група (n = 74)	Рівень значимості	
			t	p
Січень 2020 р.	34,77 ± 1,65	34,95 ± 0,79	0,10	p>0,05
Вересень 2021 р.	35,18 ± 0,87	32,40 ± 0,78	2,39	p<0,05

Проведене дослідження підтверджує висновки дослідників О. Гусака, С. Романчука, А. Одерова про позитивний вплив військово-прикладних вправ на рівень розвитку професійно важливих психофізичних якостей курсантів вищих військових закладів [4; 5; 10; 12].

Дискусія. Основними перевагами сучасних професійних армій є можливість відбору на військову службу осіб, які найбільше відповідають стандартам психічної й фізичної придатності до військової служби, а також пред'явлення підвищених вимог до їх військово-професійної підготовки. Проблема психологічної готовності набуває особливої значущості в професійній діяльності військових професіоналів. Це викликано особливостями військово-професійної діяльності та її високою соціальною значущістю щодо захисту державних інтересів й обороноздатності країни.

Нами підтверджено дослідження науковців [1; 3; 6; 11], що професійна діяльність військових професіоналів висуває високі вимоги до фізичних та психологічних якостей особового складу військових частин і підрозділів Збройних сил України. Тому ефективність їхньої службово-бойової діяльності визначається комплексом психофізичних засобів, які сприяють підвищенню резервних можливостей організму й забезпеченню її оптимальної діяльності в умовах підвищеної напруженості (навчально-бойової та бойової діяльності).

У зв'язку з цим актуальним є пошук нових підходів для вирішення питань психофізичної підготовки військовослужбовців до виконання завдань навчально-бойової діяльності в різних умовах.

Висновки. Результати проведеного експерименту демонструють покращення показників готовності до ризику. Цей факт свідчить про доцільність використання засобів військово-спортивного багатоборства для корекції психологічних показників здобувачів вищої військової освіти. Планується спрямувати на дослідження впливу занять військово-спортивним багатоборством на рівень зміни показників психічного стану курсантів ВВНЗ.

Джерела та література

1. Ананьєв А. М., Рассоха С. І., Цільмак О. М. Психологічна підготовка працівників ОВС: навч. посіб. Одеса: УМВС України в Одеській обл., 1999. 53 с.
2. Афонін В., Кізло С., Одеров А. (2013). Психічний стан та результативність фізичної діяльності військовослужбовців. *Молода спортивна наука України*. Т. 2. С. 10–14.
3. Бородин Ю. А., Добровольський В. Б., Романчук С. В., Таран В. С. Воспитание психической устойчивости курсантов средствами и методами физической подготовки. *Физическое воспитание студентов творческих специальностей*. 2003. № 1. С. 30–40.
4. Гусак О. Д. Формування психофізичної готовності військовослужбовців аеромобільних підрозділів до професійної діяльності у процесі фізичної підготовки: автореф. дис. … канд. наук з фіз. виховання і спорту. Львів, 2012. 20 с.
5. Гусак О. Д., Романчук С. В. Роль фізичної підготовки у вирішенні завдань психологічної підготовки військовослужбовців. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 4. С. 61–64. URL: https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-04/11godtos.pdf.
6. Кокун О. М., Ткачук Т. М. Психологічний супровід професійної діяльності вчителів. *Гуманітарна освіта в профільних вищих навчальних закладах: проблеми і перспективи:* матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: НАУ, 2005. С. 148.
7. Колесніченко О. С. Психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах: автореф. дис. … канд. психол. наук: 19.00.09. Харків, 2011. 23 с.
8. Корольчук М. С., Крайнюк В. М., Косенко А. Ф. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: монографія / за заг. ред. М. С. Корольчука. Київ: Інкос, 2002. 272 с.
9. Корчагін М. В., Ольховий О. М., Попов Ф. І. Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців-операторів автоматизованих систем управління, радіотехнічних та радіолокаційних комплексів. *Десята* науково-*технічна конференція ДНВЦ:* тези доп., 2–3 верес. 2010 р. м. Феодосія. Феодосія: ДНВЦ, 2010. С. 118.
10. Костів С. Ф. Розвиток психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони оперативно-тактичного рівня в системі післядипломної освіти: дис. … д-ра філософії: 011. Київ, 2020. 269 с.
11. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.11.2003 року № 1444 «Про організацію професійної підготовки рядового і молодшого начальницького складу органів внутрішніх справ». Київ: Мін. внутр. справ України, 2003. 10 с.
12. Одеров А. М., Романчук С. В., Попович О. І. Заняття фізичною підготовкою як засіб формування індивідуальних і групових психологічних характеристик курсантів. *Молода спортивна наука України*. Львів, 2009. Вип. 14. Т. 2. С. 201–205.
13. Остапенко Ю. А. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов информационно-логической группы специальностей. *Молода спортивна наука України*. Львів, 2013. Вип. 17. Т. 2. С. 118–125.
14. Откидач В. С. Удосконалення спеціальної фізичної підготовки курсантів засобами військово-спортивних багатоборств: дис. … д-ра філософії: 017. Дніпро, 2023. 241 с.
15. Пилипей Л. П. Фізичне виховання: професійно-прикладна фізична підготовка студентів у ВНЗ: навч.-метод. посіб. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. 156 с.
16. Пічурін В. В. Теоретико-методологічні основи психофізичної підготовки студентів інженерних спеціальностей в процесі фізичного виховання: монографія. Дніпро: ПДАФКіС, 2017. 393 с.
17. Пічурін В. В. Психофізична проблема і фізичне виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2005. № 3. С. 23–26.
18. Попович О. І., Романчук С. В. Спеціальна фізична підготовка як засіб адаптації до стрес-факторів навчально-бойової і бойової діяльності військовослужбовців. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.* № 11. 2010. С. 88–90.
19. Раевский Р. Т., Канишевский С. М. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов высших учебных заведений. Одесса: Наука и техника, 2010. С. 380.
20. Стандарт СТІ 000А.22А. Психологічна підготовка (система індивідуальної підготовки). Наказ Генерального штабу Збройних сил України № 39 від 21.03.2019.
21. Хомчак Р. Б., Бойко В. О. Педагогічні аспекти психологічної підготовки військовослужбовців в сучасних умовах. *Історичні, соціальні та організаційні аспекти проблем дослідження воєнної науки і освіти*. 2017. С. 137–141.

22. Klymovych V., Korchagin M., Oderov A., Romanchuk S., Lesko O. Efficiency of author professionally applied physical preparation program using and it's influence on the psychophysiological functions level of students studying on the educational direction micro- and nanoelectronics. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки.* Кропивницький: ЛА НАУ, 2019. Вип. 6. С. 212–217. doi:10.7752/jpes.2016.03146.
23. Klymovych V., Olkhovoi O., Romanchuk S., Oderov A., Korchagin M. The Influence of the System of Physical Education of Higher Educational School on the Level of Psychophysiological Qualities of Young People. *Sport Mont 17* (2019). № 2. P. 93–97. doi: 10.26773/smj.190616.
24. Korobeynikov G. V. Psychophysiology of human activity: monograph. Saarbrucken: LAP Lambert Academic Publishing, 2011. 126 p.

References

1. Ananiev, A. M., Rassokha, S. I., Tsilmak, O. M. (1999). Psykholohichna pidhotovka pratsivnykiv OVS [Psychological training of the OVS employees]: *navchalnyi posibnyk*. Odesa: UMVS Ukrainy v Odeskii oblasti, 53 (in Ukrainian).
2. Afonin, V., Kizlo, S., Oderov, A. (2013). Psykhichnyi stan ta rezultatyvnist fizychnoi diialnosti viiskovo-sluzhbovtsiv [Mental state and physical activity effectiveness of military service]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy – Young Sports Science of Ukraine*, t. 2, 10–14 (in Ukrainian).
3. Borodyn, Y. A., Dobrovolskyi, V. B., Romanchuk, S. V., Taran, V. S. (2003). Vospytanye psykhycheskoi ustoichyvosty kursantov sredstvamy y metodamy fyzycheskoi podhotovky [Cadets` mental stability education by means and methods of physical training]. *Fyzycheskoye vospytanye studentov tvorcheskykh spetsyalnostei – Physical Education of Students Studying at the Creative Fields*, 1, 30–40 (in Russian).
4. Husak, O. D. (2012) Formuvannia psykhofizychnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtsiv aeromobilnykh pidrozdiliv do profesiinoi diialnosti u protsesi fizychnoi pidhotovky [Psychophysical readiness of servicemen of airmobile units for professional activities in the process of physical training]. *avtoref. dys.* … kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu. Lviv, 20 (in Ukrainian).
5. Husak, O. D., Romanchuk, S. V. (2011). Rol fizychnoi pidhotovky u vyrishenni zavdan psykholohichnoi pidhotovky viiskovosluzhbovtsiv [The role of physical training in solving tasks of servicemen`s psychological training]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, Psychology, Medical and Biological Issues of Physical Education and Sports*, 4, 61–64 (in Ukrainian).
6. Kokun, O. M., & Tkachuk, T. M. (2005). Psykholohichnyi suprovid profesiinoi diialnosti vchyteliv [Psychological support of teachers` professional activities]. *Humanitarna osvita v profilnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*: problemy i perspektyvy, 148 (in Ukrainian).
7. Kolesnichenko, O. S. (2011). Psykholohichna hotovnist pratsivnykiv MNS Ukrainy do profesiinoi diialnosti v ekstremalnykh umovakh [Psychological readiness of the Ministry of Emergency Situations of Ukraine for professional activity in extreme conditions]: *avtoref. dys.* … kand. psykhol. nauk: 19.00.09. Kharkiv, 23 (in Ukrainian).
8. Korolchuk, M. S., Krainiuk, V. M., & Kosenko, A. F. (2002). Psykholohichne zabezpechennia psykhichnoho i fizychnoho zdorovia [Psychological support of mental and physical health]. *monohrafiia*. Inkos, Kyiv (in Ukrainian).
9. Korchahin, M. V., Olkhovyi, O. M., Popov, F. I. (2010). Spetsialna fizychna pidhotovka viiskovosluzhbovtsiv-operatoriv avtomatyzovanykh system upravlinnia, radiotekhnichnykh ta radiolokatsiinykh kompleksiv [Special physical training of servicemen-operators of automated control systems, radio engineering and radar complexes]. *Desiata naukovo-tekhnichna konferentsiia DNVTs: tezy dopovidei, 2–3 veresnia 2010* r. m. Feodosiia. Feodosiia: DNVTC, 118 (in Ukrainian).
10. Kostiv S. F. (2020). Rozvytok psykhofizychnoi vytryvalosti maibutnikh profesionaliv viiskovoho upravlinnia u sferi oborony operatyvno-taktychnoho rivnia v systemi pisliadyplomnoi osvity [Development of psycho-physical endurance of future military leadership in the field of defense at the operational-tactical level in the postgraduate education system]. *Ph.D. Thesis.* Kyiv, 269 (in Ukrainian).
11. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 25.11.2003 roku № 1444 «Pro orhanizatsiiu profesiinoi pidhotovky riadovoho i molodshoho nachalnytskoho skladu orhaniv vnutrishnikh sprav». Kyiv: Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy, 10 (in Ukrainian).
12. Oderov, A., Romanchuk, S. V., Popovych, O. I. (2009). Zaniattia fizychnoiu pidhotovkoiu yak zasib formuvannia indyvidualnykh i hrupovykh psykholohichnykh kharakterystyk kursantiv [Physical training as a means of forming cadets` individual and group psychological characteristics]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy – Young Sports Science of Ukraine*. Lviv, vyp. 14, t. 2, 201–205 (in Ukrainian).
13. Ostapenko, Y. A. (2013). Professyonalno-prykladnaia fyzycheskaia podhotovka studentov ynformatsyonno-lohycheskoi hruppy spetsyalnostei [Professional physical training of the informational and logical group

students]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy – Young Sports Science of Ukraine*. Lviv, vyp. 17, t. 2, 118–125 (in Ukrainian).
14. Otkydach, V. S. (2023). Udoskonalennia spetsialnoi fizychnoi pidhotovky kursantiv zasobamy viiskovo-sportyvnykh bahotoborstv [Improving the special physical training of cadets by means of military and sports competitions]: *Candidate Thesis*. Dnipro, 241 (in Ukrainian).
15. Pylypei, L. P. (2013). Fizychne vykhovannia: profesiino-prykladna fizychna pidhotovka studentiv u VNZ [Physical education: professional and applied physical training of students at universities]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Sumy: DVNZ UABS NBU, 156 (in Ukrainian).
16. Pichurin, V. V. (2017). Teoretyko-metodolohichni osnovy psykhofizychnoi pidhotovky studentiv inzhe-nernykh spetsialnostei v protsesi fizychnoho vykhovannia [Theoretical and methodological foundations of students` psychophysical training of engineering specialties at PE]: *monohrafiia.* Dnipro: PDAFKiS, 393.
17. Pichurin V. V. (2005) Psykhofizychna problema i fizychne vykhovannia [Psychophysical issue and physical education]. *Sportyvnyi Visnyk Prydniprovia – Sports Bulletin of Pridniprovia*, 3, 23–26 (in Ukrainian).
18. Popovych, O. I., Romanchuk, S. V. (2010). Spetsialna fizychna pidhotovka yak zasib adaptatsii do stres-faktoriv navchalno-boiovoi i boiovoi diialnosti viiskovosluzhbovtsiv [Special physical training as a means of adaptation to the stress factors of training, combat activities of servicemen]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, Psychology, Medical and Biological Issues of Physical Education and Sports*, 11, 88–90 (in Ukrainian).
19. Raievskyi, R.T., Kanyshevskyi, S. M. (2010). Professyonalno-prykladnaia fyzycheskaia podhotovka studentov vysshykh uchebnykh zavedenyi [Professional applied students` physical training at higher educational institutions]. Odessa: Nauka y tekhnyka, 380.
20. Standart STI 000A.22A. Psykholohichna pidhotovka (systema indyvidualnoi pidhotovky) [Psychological training (individual training)]. Nakaz Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy no 39 vid 21.03.2019 (in Ukrainian).
21. Khomchak R. B., Boiko V. O. (2017). Pedahohichni aspekty psykholohichnoi pidhotovky viiskovosluzh-bovtsiv v suchasnykh umovakh [Pedagogical aspects of military personnel psychological training in currentconditions]. Istorychni, sotsialni ta orhanizatsiini aspekty problem doslidzhennia voiennoi nauky i osvity, 137–141 (in Ukrainian).
22. Klymovych, V., Korchagin, M., Oderov, A., Romanchuk, S., & Lesko, O. (2019). Efficiency of author professionally applied physical preparation program using and its influence on the psychophysiological functions level of students studying on the educational direction microand nanoelectronics. *Naukovyi visnyk Lotnoi akademii, Seriia: Pedahohichni nauky*, 6, 212–217 (in English).
23. Klymovych V., Korchagin M., Olkhovoyi O., Oderov A., Romanchuk S. (2019). The Influence of the System of Physical Education of Higher Educational School on the Level of Psychophysiological Qualities of Young People. *Sport Mont*, 17, 2, 93–97 (in English).
24. Korobeinikov, G. V. (2011). Psychophysiology of human activity: monograph. Saarbrucken: LAP Lambert Academic Publishing, 126 (in English).

Стаття надійшла до редакції 19.02.2023 р.